

կիցներ էին: Արդ, այսպիսի մի առաջնութեան ուրիշ պատճառ մեզ յայտնի չէ, բայց ի տնոր եպիսկոպոսական երկրորդութենէն. բայց յիշատակի արժանաւոր բանն. զոր այլք ի լուսութեան թողած են և միայն Սո. Օրպէլեան կ'աւանդէ: Է այն աներկիւզ և իրախառնալիտ պատասխանին, որով իբրեւ երկնաստատ շանթիւ իորտաւ կեցաւ Յազկերտի գոռոզութիւնը: զոր Անանիա և Ղևոնդ Երեց ի միասին իորձած և խմբաբարձ են, կ'ըսուի, Յովսէփայ կողմէն: Մենք մինչև յայսօր Եզնկայ կամ Եղիշէի գրչի արդիւնք կը համարէինք զայն, որոց անուանքն նոյնպէս արձանագրուած են ի Թիւս ժողովականաց: Արդ, ի թէ՛ Օրպէլեանի խօսքն բացառութեամբ միայն այդ երկու եկեղեցականաց համար ըսուած համարինք, զորս յանուանէ կը յիշէ, այն ժամանակ կարելի է ասել, թէ Անանիա գիտութեամբ և գրչով իսկ զօրեղ և նշանաւոր մէկն եղած է իր ժամանակին:

Այս նամակէն վերջը մի ուրիշ ասպարիղի մէջ ևս, իբրեւ անպարտելի դիւցազն աւետարանի, կանգուն կը ներկայացնէ մեզ պատմութիւնը ՂԱՆԻԱ, այսինքն է՝ « Ի հասանել նեղութեանն ի Յազկերտէ ի վերայ քահանայից և իշխանաց », անոնց հետ և Անանիա. և ինչ որ գրով վարդապետէ՝ պատրաստ է գործով և մահուամբ իսկ պաշտպանել: Զարմանալի է, որ Սո. Օրպէլեան (հա. Ա. գլ. 38) այս դէպքը Շահապիւմի ժողովէն վերջ կը գնէ, անմիջապէս յարելով. « Ար յետոյ գնաց ի ժողովն Շահապիւմին », որով կարծիք կու տայ, թէ դա 450-452ին կատարուած դէպքը չէ, այլ ասկէց տարիներ յետոյ և զուգը Սահապիւմ ժամանակ եղած մի ուրիշ հալածանք: Հակառակ դէպքում, Սիւնեաց պատմագրի այս տեղով՝ կարծէք թէ կը հաստատուի Շահապիւմի ժողովն յամեն 454 դեռ յիշատակարանի ստուգութիւնն: Ո՞րքէտէ թէ նոյն իսկ Քերթողահօր Մովսիսի երեմիաբար ողբացան ևս՝ Շահապիւմի ժողովում, այդ թուականին ներկայացուած Հայաստանը չէ: Սո. Ասողիկ (Պատմ. Բ. գլ. Է. էջ 77) Սահապիւմ վաւանջ հրահանու կաթողիկոսութենէն անկանելուն և Ար. գիշորի և Սուրմակայ անոր յաջորդելուն պատեհալ՝ գրուած կը համարի Խորենացւոյ Ողբ սակայն սորա մէջ ժամբաման նկարագրուած պարագաներն, բայց ի մասնաւորի Հայոց Մահկանացի Վարդան Մամիկոնեանի շերտունի աւելի 450են շատ և շատ տարիներ վերջ եկած արեւմտեան կը ներկայացնեն մէջ:

Հ. Բ. Ս.

Շարայարեղի



ՃԱՇԱԿ

Տ Ա Ն Դ Է Ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ

ԱԵԽԱՐՀԱՐԱՐ

Տ Ա Ն Դ Է Ն աշխարհարար... ով գիտէ քանիսն պիտի գայրակղին. ես ինքն արդեօք յանձն կ'առնեմ երկու տարի ասոյ ընել այս փորձը՝ զոր կ'ընեմ արդ: Ո՛ր ապաքին ես աշխարհադոճարիսն պիտի համարեի այսպիսի ձեանքեց յանդգնարիսն մը. Տանդէն աշխարհարար... Էյ ասկայն, այժմ, աշխարհարար. նմոյշ մը, առ ի փորձ. անվախ արքայիդ կոչուելի և երեւն արքայիդ պիտի համարուիմք: Տանդէի հարիւր երգերին մին աշխարհարար քարգմանելոս համար, Տանդէն ինչ պետք է համարել, որ եղբ հարիւր երգ երգեր է, գրաբար՝ շատինքներ կեցած, մեր այժմոս աշխարհարարին շատ անելի անհարպ և ստոր լեզուով մը...:

Տանդի հայերէն գրաբար քարգմանարիսն մը՝ միայն Քագրատունեոյն ոսկի գրչին եղածը պիտի կարդացուի, ինչպէս փորձը կը ցուցնէ: Դժոխքին դրան անճանապիսի զանազան քարգմանարեանց մէջ՝ Քագրատունեոյնն է որ կը փայլի գոհարի մը նման: Քագրատունի, ո՛հ, ինչ լիկ է՝ որ քողոցի մը մտնեանգրութեան մէջ. ինչպիսի պահաւոր պիտի կորուստ. ինչո՞ւ չտոնի շուրհի, վիդգիլի, Միստոնի հրաշագիծ քարգմանարեանց հետ՝ Տանդի մ'ալ հայ գրաբար, ըլլալ գրաբար, քո գրաբար ամենին յամա աշխարհարարեանն ալ կը պաշտէ ու սիրով կը կարդայ...:

Դարաւ, կամ քէ ըսեմ, ընդհանոր մարդկութեան քերտրիսներէն մին է՝ ուրիշիմ փորձով լիարատելի, լոգտուելի. այլ անճանք փորձել: Լաւ է ի այնչապ անճերէ, քէ Տանդէն աշխարհարար քարգմանելը անկարելի է: Բայց ուզեցի անճանք փորձել, հետաքրքրարիսն գոհացրել: Նստի առի՞ճեք. բայց դեռ երգին կար լիսաւ՝ արդէն իրաւունք տուած է ի ըսողներուն. վկայարիսն մ'ալ ես կոս տամ էի-

մայ. քայց հասանական ե որ ինծի պէս անհասաններ միշտ գտնուին: Այլ որպէս զի ես ժամանակս րոյտրոյին գտար տեղ վատմած լըլ-լամ, և գոցե քանի մը հետաքրքրներ աչ գոհացընեմ, կը դենեմ անհ իրրեւ նմոյ, ինչ որ դոտրս եւան աչք աշխատաբեմես, ընթերցողաց բողոքով դատել եւածին ինչ տեսակ քան ըլլալը: Թարգմանած եմ հեղինակին քանատը քանգե-րով, և ժամօրոքիւններուն կարեւորները միայն դրած: Յոստամ քէ կ'արդարանայ յանդգնու-րիան:

Հ. ԱՐՈՒՆ ԴԱԶԻԿԱՆ

ԵՐԿ ԱՅԱԶԻՆ

- ՍԱՐԴԿԱՅԻՆ կեանաց ընթացքին կէսն էր՝ Ամուտով մը մէջ գոսայ զիս մըթին, Ձի ուղիղ մումբէմ էի խոտորներ:
- 4 Ըսե՛լ թ' ինչպէս էր, ո՞հ, շատ դժոճարկմ է այն վայրենի, թաւ ամտառ դժոճնայ, որ սարսափն ի մէջ մորոգէ միտքին:
- 7 Այնչափ դառն որ քիչ աւելի է մահ. Բայց զքտած քարիս պատմելու համար Պիտի 'սեմ ուրիշ քան գոր հոմ տեսայ:
- 10 Ըսե՛լ թէ ինչպէս միտայ, չեմ կըրնար, Ձի երբոր շիտակ ծամբան թողուցի՝
- 13 Բայց ստակայ թըմուրթիւն մը կար: Բայց երբ ըստորոտն հասայ մի բըրի, Հոմ ուր այն հովիտը կը լըմնար՝
- 16 Ի վեր խախտ պատեց իմ սիրտս ու հոգի. Ի վեր մայեցայ, և ուսերմ պայծառ Տեսայ ճանամչով մորըսկին այն որ տամի ուղիղ ամէմ ծամապարծ.
- 19 Սարսափք այն ատին քիչ մ' համուրտեցան որ կային սըրտիս լըծին մէջ ծըլտում: Մէջ այն խըղձակ տըխուր գիշերուան:
- 22 Եւ մըման ամոր՝ որ շուկն ի կողորդ՝ Տագիւ թէ ծովէն ելած ի ցամաք
- 25 Դատմայ իմ մայր չըրեաւ վրտումզոտ. Այսպէս և իմին զարհուրած հոգեակ Դարծախ ի թիկունս մայել այն ամտառ, որ չըթողուց ողջ և ոչ մէկուն կեանք:
- 28 Եւ երբ համզեցաւ մարթնին զոսպաւոր, Ըսկըսայ ելին զառիվերն ամայ, Եւ աշ ոտքըս միշտ էր աւելի վար:
- 31 Հագիւ մի քանի քայլ առած՝ անու յիւնցաւ Յովազ մը ժիւր և թնթեւ, որ գոյնըզոյմ մորթ կըրէր իւր վըրայ.
- 34 Եւ անշարժ կեցած էր իմին առջև Եւ կը խափանէր պնչափ իմ ծամբան, որ շատ հեղ վարայ որ դառնամ եան.

- 37 Էր ժամ առաջիմ ժամ առաւուսեան, Բարձրանայր արեւ և այն աստղիկներ որ իւր հետն էին, Եւ: սէրն աստուածեան
- 40 Ստեղծեց մախ չըբնող այն արարածներ. Օրուան այն գով ժամն ու քաղցր եղանակ ինծի շատ քարեաց կու սային յոյսեր
- 43 Այն ինձ զագամին մորթն յերկներանգ. Բայց սիւս սարսափ մ'աւելցաւ մորէն, որ ինձ առիւծի մ'ազդեց կերպարանք:
- 46 Կարծես կը վազէր կու զար մա ինձ դէմ՝ Գրուխը տըմկած և խիտ ամօթի, Կարծես օղն ամգամ կը ստկար իրմէն.
- 49 Եւ մատակ գայլու. մ'որ կը թըլէր լի Ասէն իղծերով՝ ճիհարութեան մէջ, Եւ շատեր մըստուց ի վերայ միտքին:
- 52 Սոսկումն ու սարսափ այնպէս խրոսկեց Ձիս՝ իրեն դէմքին որ կտորեցի 'մ յոյս Բըլտրին վըրան ելելու այլ եւս.
- 55 Նըման ազաֆի որ խնդ է շարուց, Եւ երբ հասին ժամն ամոնի կորըստեան՝ Խը բողոր հոգեով ողբայ տըրտամիւծ.
- 58 Այսպէս ըրաւ ինձ անհամարտ գազանն, որ ինձ ըմղ առաջ կու զար, և սակաւ Կը մըղէր զիս դէպ մըթին ամտառն այն.
- 61 Միմոյեւ դէպ ի ցած կ'իջնէի շատապա Մէջ մի՝ որ իրկար լուրթնեմ տըկար Կը թըլէր, ինին աչքիս եւ եւցաւ.
- 64 Երբոր տեսայ զինքն յանուս դատն ամծայր. « Դորքմէ՛ ինծի, գոցեցի իրեն, Ինչ որ աշ քլաս, լուստեր կամ ստոյգ մարդ »:
- 67 Եւ Բար. « Ձեմ մարդ. մարդ էի եւ երբիմ՝ Իմ ծըմողըս եղան լուրարտացիներ՝ Եւ հայրեջրով Մամտուա քաղաքէն:
- 70 Երբայ առ **ՅԱՅԻԱՆ**՝ թէպէտ քիչ մ'ուշ էր, Բարեցայ ի հոռով՝ առ լաւ Ազոտեսաւ, Երբ պաշտուէին սուտ՝ ստախոս աստուածներ:
- 73 Հերթող՝ Անքիսեայ որդեակն անպարսաւ Երգեցի կողմն այն քաղքէն Տրոյա Երբոր իկուն շըքեղն պրեցաւ:
- 76 Բայց դու է՛ր դառնաս յայդ անտառ դըծնայ, Ինչո՞ չես ելեր ի լեւոն հեշտակամ. Սկիզբն՝ աղբիւր ամէն խըմութեանց է մա »:
- 79 « Արդ դու Վիրգլին եւ, աղբիւրեանց եւ այն որ խօսքերն հոսէր լայն գետոց պէս յորդ »: Ամիշկոտ դէմքով տըլի պատասխան:
- 82 Ո՛վ դու քերթողաց փառք, լուսեղ փարոսը, Դրան քարեխոս քեզ տէրս ու մեծ շանք՝ որ ինծի փընտռել տըլին քու հատորդ:
- 85 Դու իմ վարժապետն ես, իմ հեղինակ, Դու միայն ես այմ՝ ուսկից սորվեցայ Ձըրնող ոսմ՝ որ ինձ հոգաւ փառք պարծումը:
- 88 Տնն գազանն որուն համար ետ դարծուս, Պարպաւնէ զիս, ո՛վ անուամի 'մատուռն, Բողոր երակներու կը դողան անա՛:
- 91 « Պէտք է որ ուրիշ մամբայ ըլլենու դուն,

- Պատասխանեց, երբ տեսաւ արցունքս իմ,
Թ'այս վայրի տեղէն կ'ուզես վերկուծիւմ.
94 Ձի այս զայլ յատմատ քու աղաղակիմ՝
Ձի թողուր որ մէկմ ամցնի իւր սամրէմ,
Կ'արգիլէ շատ, հուսկ չի խմայնր կեանքիմ:
97 Բնութիւնմ այնչափ չար է և ամօրէմ՝
Որ չի յարգեմար կամքմ ամլազկիմ,
Ժաշէ 'ւ քաղցմ յորդէ էւել առկնէմ:
100 Անթիւ կեանքանաց հետ մա կը գուգի,
Եւ պի՛ գուգի դեռ, մննչիւ Քերծէմ զայ
Որ զինքը ցաւէմ մեռցնէ պիտի:
103 Երկրի, ցոխութեամ պիտի չըցանկայ,
Այլ իմաստութեամ, գորութեամ, սիրոյ,
Իւր ազգն ընդ Ֆէլլոր ու՛նդ Ֆէլլորս պի՛լլայ:
106 Պի՛լլայ վերկիլէ՛ այն խոնարհ իտալոյ,
Որ համար վիրտ կոյսմ Նափկլայ,
Եւրիալ, Տուռնոս մեռամ և Նիսոյ:
109 Աւէմ քաղաքէ պիտի վամէ զմա
Մի՛նչիւ որ դրծոքը տամի ծղզէ
Ուսկից մայանմծն հին ժա՛թքց աստամայ.
112 Արդ բարտոյդ համար ինծի հետեւէ.
Փըրկեմ պիտի գքեզ ասկից ու առաջմորդ
Պի՛լլամ քեզ տանել լըծոքիս մէջէ,
115 Ուր պի՛լլ լինա անդոս ցիլիւր շառաչոս,
Ուր պի՛լլ տեսնես հին հոգններմ դժգոհ,
Որ ցամկամ ամէմը մահուամ երկրորդ,
118 Եւ պի՛լլ տեսնես հուսկ անմք որ եմ գոհ
Կրակիմ մէջ, քանիմ արա ումիմ զմալու՝
Երբ որ ալ ըլլայ երանելեաց քով:
121 Անոնց քով երթալ եթէ ուզես դու,
Իծմէ աւելի առ արժանաւոր
Մէկն յանմնիմ քեզ հոն առաջմորդիւ.
124 Վասնզի զի հոն վերմ իշխող թագաւոր՝
Ձի իւր օրինաց եղայ անհնազամդ,
Չ'ուզեր իւր քաղքիմ մէջ զիս առաջմորդ:
127 Հրամսմ տայ 'մէն կողմ, և է արքայ անդ,
Հոն է իւր քաղաքն, իւր զահոյցն հոն եմ,
Հոն երդոքն իրաւ եմ շատ բարեբախտ:
130 «Կ'արդայեմ, Քերթող, լսի այն ասեմ,
Քեզի անծամթ մատուոյմ համար
Փրկի՛ք զիս չարս և չարագնէմ:
133 Եւ զիս քիչ մ'առաջ ըսած սեղող տար,
Որ Սուրբ Պատուի դըռմակը տեսնեմ,
Եւ զանոք որ եմ անլոյս ու թըռնաւոս:
136 Ըսկըսաւ քայլել, և ես ետեւէմ:

ԵԱՆՈԹՈՒԹԻԻՆՔ

1. Տանգէ հարգուս կեանքը համայն մը կը կեդծէ,
որուն կէտէ մարտի՝ կ'իմանայ որ ուղիղ համրէն խո-
տարի և մաթ (ախտից, անտուից) մը մէջ մտնր է,
որուն սարսափները կը նկարագրէ: Այսպարանական
մարդի կ'ուզէ ըսել որ ժամանակ մը մեղանշական
կեանք մը անցընելէ յետոյ, 1500ին՝ որ տառն 35 տա-
րեկան էր՝ և զոր մեր կեանքին միջինը կը համարէ՝
կ'արթննայ իր Թ'րու-թնէն, և զգաստանալու տառ-
շին փորձերը կ'ենէ:

17. Մոլորակ կը կոչէ արեւը՝ ժամանակին աստղա-
բաշխութեան (ամեմատ):

50. Ով որ զառիվեր հլլէ, նախ կը զեն մէկ ոտքը,
յետոյ միւս ոտքը առաջին ոտքին բարձրութեան հա-
ւասար կը քաշէ, և այսպէս կը շարունակէ: որով հաս-
տատան ոտքը միշտ աւելի վարինը կ'ըլլայ: յատեալ
այսպէս կը համրենան: Սիւրճիւնի ալ կ'ըսեն, թէ քեր-
թողը քաշտի մէջ քաշելը կը նկարագրէ, որով խնդիրը
կը պարզուի. և fermio հաստատումը քառք destroy աշ
ի տեղ կ'առնեն, և մենք այս իմաստով թարգմանե-
ցիք: — Մեկնութիւններ՝ որ նշանակութիւն մը չու-
նին. Տանգէի փառքը այս տեսակ երկդիմի զուրցուածք-
ներու վրայ չէ կայացած:

32. Գովա՛ ըստ ոմանց կը նշանակէ զեղխութիւն,
ուշայետախութիւն, և ըստ այլոց, մանաւանդ արքեանց՝
Ֆրեւնեցէ:

37. Տանգէ իր համարդութիւնը սկսած կ'ենթադրէ
1500 տարւոյնմարտի 25ին՝ զարեան սկիզբը: և այս խոն-
քերով կ'ահնարուէ ինքերան կարիքը՝ որ այլեւս գար-
նան մէջ անհրժեանս կը համարեն, և թէ նոյն օրը
(մարտ 25) երած ըլլայ մարդեղութեան և Քրիստոսի
մահուան օրը:

45-49. Արիւ՛մ ըստ հոգի՛ նշան նպատութեան: Մա-
տակ զայլ, նշան ազանութեան:

62. Այս տեղը Վիքիդիտո է. որ հոս խորհրդական
նշան է անաստեղծութեան: Տանգէ կ'ենթադրէ որ
Վիքիդի ըստ ձայնով քանի որ ըստ ուղղած ըլլայ
իրեն: Լաւիտից, Տանիւլլոյ և Լուպաւորի մեկնելիւն-
ը՝ կը կարծեն որ Վիքիդի ձայնը անտուր բան մ'առ-
նէր, վասն զի, քաղաքացոց յարեակուսնի և վեր, և-
ղած չէր ոչ մի քերթող, որ Մանուսայի կարագին
նման՝ այնպիսի աղետական շէշտի լսեցուցած ըլլար:

70. Առ ցուլիտ: Գուլիտ կեանքուս օրով, Պոմ-
պեի և Մարկու Լիկիւրիտո կրաստայ բռնութեան
տառն: Ուշ էր. 29 տարի ետքը մեղանշել կեանքու,
որ սպանուեցաւ Քրիստոսէ 44 տարի առաջ, երբ Վիքի-
դի զիւ 26 տարուան էր, և զուցէ զեռ չէր տեսած
Հրովմ, որով և չէրցաւ պատուել զինքը, ինչպէս միմոր
էր պատուել քաշ մարդիկները:

73. Ենէաւ:

100-111. Գերեթիմ մարգարէութիւնը: Մասակ
զայլը պիտի շարունակէ ընել մեծամեծ նշաններ երկրի
վրայ, միւսիւ որ Քերծէն զայն ու զինքը դժոխք տանի
նշէ, և ազատէ ներ իտալիան: Զո՛վ կ'ահնարէ Տանգէ:

Քանի չափ մեկնութիւններ արուած են այս մասին, ըստի գեղ զիտութիւնը չէ կրցած վերջին խառնը բռնել: Ընդհանուր կարծիք է որ ըլլայ կամ Գրիտտոն, կամ Զաւանապապեան մը, կամ կայսր մը: Բայց լատազոյն է խոստովանիլ Տանգէի հմուտ մեկնիչներէն միոյն՝ Կրաթթիօ տէ Պամպալիոյի չես՝ թէ չենք հասկընար:

105. Պոլիսի ծծամի ֆելլոյոյի ու ֆելլոյոյի մէջ: Անգղոստանի մ'աջ այս է, և որուած ոչ գոնացուցէ մեկնութիւնները չըրկնելու համար, խոստովանիք Պոթալիոյի չես թէ չենք հասկընար:

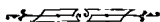
107. Կամիլլա, զուտը Մետաքսի արցային Վլուկեանց, կոյս պատերազմող՝ զոր յիշատակէ Վիրգիլ յենեակաւորն, է, 803. ԺԱ, 535. ԺԲ, 768-831:

108. Եւրիալ կամ —յոս, երիտասարդ արակացի, մեռաւ ի պատերազմին ընդդէմ Վլուկեանց՝ իմէալ, Թ, 179, և այլն: — Տուոմոս, իշխան Հոռուտուլեանց, սպանակեցաւ ինեւաւնէ՝ իմէալ, ԺԲ, ցիբի: — Նիսոսս, արովացի, ըարեկամ Եւրիալի, որուն չես մեռաւ, իմէալ, Թ, 179, և այլն:

117. Անտարկութիւն Յայտնութեան զորոյ այս հատուածն է. «Յակեացի մեռանք, և փախիցէ ի Նոցանէ մահ» էլ. Թ, 6. Քերթողը նրկորդ մամ կ'ուէ, վասն զի ըստ իւր զապափարին, մեղաւորը արգէն իսկ մեռած են մի անգամ:

122. Երանուէին՝ որ պիտի առաջնորդէ Տանգէի արայութեան մէջ:

134. Քաւարանի գուռ:



ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՊՈԼԻՏԷՆ ԴԷՊ Ի ԱՆԿԻՐԻԻԱ

ՈՒՂԵԳՐԱԳԱՆՆԵՐ ՏԵՂԵԳՈՒԹԻՒՆՔ

ՎԵՐՋԵՐՈ Յոշիտա Մոնէնրի իտալացիին ձախորդութիւն մ'ընելով՝ կոստանդնուպոլսէն դէպ ի Ալեկիարիա՝ իոր նաղեգրական տեղեկութիւնները հրատարակած է Միլանոս Illustrazione italiana կոչուած շաբաթաթերթի սեպտ. 38 և հոկտ. 40 և 43 թիւերուն մէջ, հանդերձ Ալեկիարիոյ և անոր մի քանի պատմական հին շինքերոս և այլ առարկայից պատկերոք: — Ուրիափ որ յիշեալ զաղաքին թէ բնակչաց և թէ գլխաւոր տեղեաց վրայօք՝ արդէն բառական գոնացոցիչ տեղեկութիւնք հրատարակուած են մեր հին Քաղաւիկայաց մէջ, սակայն հանդերձ այսոս՝ բոլորովին շահեկանութիւն գոյր չեն համարիր վերոյիշեալ ձեղինակիս տեսած նոր տեղեկութիւնները եւս թարգմանելով հաղորդել ընթերցողաց, ըստ որում նա գրեթէ երկու շաբաթ չափ զեզերելով նոյն քաղաքին մէջ՝ քա-

աղան գնեղական այօք դիտած և անորոշելի ոճով նկարագրած է թէ՛ անոր բնակչաց արդի կացութիւնը, և թէ մանաւանդ հոն գտնուող Մշտնոս կայսր Թիշտակալանիւն և ուրիշ հին շինքերոս կամ առարկայից մնացորդները, որոնք անտարակոյս բառական հետաքրքրական և շահեկան պիտի թոշին յալս հետախոյզ պատմաբանից:

Հ. ԵՓՐԵՄ ԱՐԱՒԱՄԵԱՆ

Ա.

Ելթէ ոք փափագի զէպ ի Անկիրիա գացող շոգեկաօք ճանապարհորդել, պէտք է կա՛նուի Գարաբէջի կամուրջին վրայ գտնուի, և յետոյ մտնէ շոգեկաւիկի մը մէջ, որ կը փոխադրէ ճանապարհորդները մինչեւ Հայտար փաշայ, որ է գլխաւոր կայաւան՝ ասիական ափանց վրայ գտնուող երկաթուղւոյն:

Գրեթէ կէս ժամ ճանապարհորդելով՝ շոգեկաւիկն կը հասնի ասիական ծովեզերաց վրայ, և ճիշդ կը մտնեայ Անատոլոյի Արեւելեան Երկաթաշոյ ընկերութեան կայաւանը, որուն զործածութիւնն շնորհուած է Բեդլինի գերմանական զրամարկին, 99 տարուան համար. Երկաթուղւոյ առաջին՝ որ Գերմանիոյ մէջ շինուած է, շատ զեղեցիկ է և շատ լաւ պահուած. հաղուադիւտ բան Թուրքիոյ մէջ. Ես տեղս կը բռնեմ շոգեկառքին մէջ, ուր արդէն տեղաւորուած կը գտնեմ նաեւ երկու հայեր, որոնք առանց բնաւ իմ վրաս ուշադրութիւն դարձնելու և բոլորովին անտարբերութեամբ մը կը հանեն իրենց կօշիկները, և ամենայն գողտրիկ կերպով կը փայտային իրենց ոտքերը՝ սպասելով շոգեկաւիկի մեկնելու ժամուն: Քանի մը վաղիկան սպասելու յետոյ՝ ճամբայ կ'իջլէ շոգեկառքն, և կ'ընծայէ իմ աչացս Քաղեղդոնը, Մոսան և Քալամիշը, հանգրձ իրենց վայելչագեղ ամառանոցներով, որոնք ասդին անդին զրուած են առանց կարգի մը, շրջապատուած ընդարձակ պարտէզներով. տեսարանն Հիանալի է հոս, և բոլոր ճանապարհն մինչեւ Էսկիշէ հոս ամենախորտիկ է: Մէկ կողմէն երեւան կու գայ Մարմարայի ծովը, և միւս կողմէն՝ ուռնալից արօտաներն և ընդարձակ դաշտերն՝ այգիի պէս մշակուած: